

Brittisk vänster om Libyen

Innehåll

Introduktion.....	1
Det nya Libyen – gaddafism utan Gaddafi.....	2
Ilska i Benghazi.....	7
Libyen vid en skiljeväg.....	9

Introduktion

Nedan publicerar vi översättningar av 2 Libyen-artiklar från februari 2012, plus en lite längre analys från januari.

Den första artikeln är från *Socialist Unity*, en webbplats som drivs av *Socialist Unity Network*, ett icke-partibundet nätverk. Medlemmarna av nätverket stödjer *Respect* som är en koalition av flera olika politiska organisationer (har likheter med danska *Enhedslisten – De Rød-Grønne*).

Den andra artikeln är från tidningen *Socialist Review*, som ges ut av brittiska *Socialist Workers Party* (SWP), det största vänsterpartiet i Storbritannien. SWP stödde tidigare *Respect*, men efter en konflikt bröt man sig 2007 ur och bildade en konkurrerande koalition som nu kallas *Left Alternative*.

Tillsammans representerar *Respect* och *Left Alternative* en stor del av den brittiska vänstern till vänster om labour.

Den sista, längsta artikeln är från *International Socialism* som också ges ut av brittiska SWP.

Mer om Libyen

Libyen har länge varit en stridsfråga inom vänstern. Detta återspeglas på marxistarkivet, där det finns en stor avdelning med artiklar, artikelsamlingar och dokument om Libyen:

[Om Libyen](#), där texterna först och främst ordnade efter författarnamn, i bokstavsordning, och därefter följer dokument och artikelsamlingar. I de flesta fallen anges tidpunkten (inom parentes).

[Libyen](#), där texterna är ordnade (dock inte helt konsekvent) i tidsordning, med dokument sist.

Vi kommer givetvis att även i fortsättningen bevaka utvecklingen och publicera analyser och dokument om Libyen

22/2 2012 Martin Fahlgren

Andy Newman

Det nya Libyen – gaddafism utan Gaddafi.

[Från [Socialist Unity](#), 1 februari 2012.]

FN har nu bekräftat att situationen för mänskliga rättigheter har försämrats i Libyen.

Enligt BBC sa FN:s sändebud till Libyen, Ian Martin, till säkerhetsrådet i New York förra onsdagen:

”Den förra regimen kanske har störtats, men den bistra sanningen är att folket i Libyen fortfarande är tvunget att leva med dess djupt rotade arv”, sa herr Martin.

Han beskrev detta arv som ”svaga statliga institutioner och periodvis avsaknad av dem, samt en långvarig frånvaro av politiska partier och civila samhällsorganisationer, vilket försvårar landets övergång.”

Herr Martin sa att en del åtgärder hade vidtagits för att hemförlova de tidigare soldaterna.

Men, tillade han, regeringen kämpade för att upprätta sin legitimitet, samtidigt som vapen var lätt tillgängliga och det existerade olika väpnade brigader med oklara befälslinjer och kontroll.

Även om myndigheterna hittills har lyckats hindra våldsbrott, så varnade han för att de kunde eskalera och få större omfattning.

Dessutom

uttryckte FN:s chef för mänskliga rättigheter Navi Pillay oro för de fångar som hölls av de revolutionära styrkorna, och sa att det fanns i runda tal 8.500 fångar i omkring 60 centra.

”Majoriteten av fångarna anklagas för att vara lojala mot Gaddafi och inbegriper ett stort antal afrikaner från söder om Sahara”, sa hon.

”Bristen på övervakning från de centrala myndigheterna skapar en miljö som bidrar till tortyr och dålig behandling.”

Det vore absurt och opassande att bedöma västvärldens militära intervention i Libyen genom att jämföra de dödsfall som den har lett till med det okända antal dödsfall som annars kunde ha skett. Men kaoset och den fortsatta blodsutgjutelsen äventyrar verkligen det moraliska anseendet hos de som argumenterade för NATO:s intervention.

Det är således på sin plats att på nytt se efter om NATO:s inblandning utgick från en trovärdig förståelse av situationen i Libyen eller ej, och om det negativa utfallet var helt förutsägbart som en del av oss påstod vid den tiden. Det är särskilt viktigt att återigen begrunda erfarenheterna i Libyen eftersom möjligheten av militära aktioner mot Syrien (eller till och med Iran) lurar vid horisonten.

Tanken bakom NATO:s intervention var det påstådda behovet att förhindra övergrepp från Gaddafi-regeringens sida som ett svar på den ”arabiska vårens” demonstrationer. Men det verkar ha funnits föga förståelse för vilket resultatet skulle bli om Gaddafi skulle störtas på detta sätt.

Västregeringarnas och deras liberala hejklacksledares slöa antagande är att störtandet av vad de kallar en ”totalitär” regering med hjälp av västdemokratiernas väpnade styrkor osvikligt kommer att leda till ett friare och mer pluralistiskt samhälle. Detta argument grundar sig på en hel rad felaktiga antaganden, vilket kyrkogårdarna i Afghanistan vittnar om.

För det första är hela begreppet ”totalitär” eller ”tyrannisk” regering ett ytligt begrepp som står i vägen för en nyanserad förståelse av hur ett visst samhälle utanför västdemokratiernas normer faktiskt fungerar.

Som Hugh Roberts förklarade i *New York Review of Books* i november förra året var Libyen under Gaddafi på många sätt ett relativt stabilt samhälle vars grundvalar var en fördelningspolitik och oljeexport:

Jamahiriya* varade i 34 år (42 om den dateras till 1969), en respektabel tid vid makten. Den fungerade inte för utländska affärsmän, diplomater och journalister som ansåg den mycket mer irriterande att hantera än vanliga arabiska och afrikanska stater, och deras uppfattningar formade bilden av landet utomlands. Men regimen var inte byggd för att fungera för utlänningar och verkar en stor del av tiden ha fungerat ganska bra för många libyer. Den uppnådde mer än en tredubbling av den totala befolkningen (6,5 miljoner idag, upp från 1,8 miljoner 1968), hög standard på sjukvården, hög andel som gick i skolan av både flickor och pojkar, läskunnighet på 88%, kvinnor gynnades socialt och i yrkeslivet på ett sätt som kvinnor i många andra arabiska länder mycket väl kan avundas, och årsinkomsten per capita var 12.000 dollar, den högsta i Afrika. Men kruset med dessa siffror, som naturligt nog rutinmässigt återopats av kritiker till västs intervention som svar på den propaganda som skoningslöst har svartmålat Gaddafi-regimen, är att de i en avgörande mening inte har med saken att göra. Regimens samhällsekonomiska framsteg kan i huvudsak tillskrivas statens fördelning: det vill säga kolvätesektorns framgångar och de mekanismer som tidigt användes för att fördela dessa oljedollar.

Men det så kallade ”socialistiska folkets libyska arabiska jamahiriya” var en särskilt obefintlig stat som saknade politiska partier, och även om den hade en fungerade byråkrati med ett visst mått av folkligt deltagande, så hade den varken en kultur eller institutioner som gjorde det möjligt att lufta eller lösa politiska meningsskiljaktigheter. Vi måste inse att mord, tortyr och förtryck av politiska motståndare inte utmärker en stark utan en svag stat.

* **Jamahiriya** är ett arabiskt uttryck som närmast betyder ”massornas stat”. Det användes efter 1977 av Gaddafi som namn på Libyen, ”Det socialistiska folkets libyska arabiska jamahiriya” - öa.

En stark stat är en stat där det finns tillräcklig respekt för lagstyre i det civila samhället, politiska institutioner som tillåter att man löser konflikter, och beredskap hos regeringarna att överlämna makten till sina politiska motståndare med hjälp av konstitutionella medel. Konstitutionalitet kännetecknar stater vars överhöghet vilar på ett folkligt samtycke, och i dagens värld är det en förutsättning för en meningsfull demokrati att det finns en stat som kan utöva en folklig överhöghet som motvikt mot företagets makt.

Hugh Roberts beskriver helt riktigt det libyska systemets särdrag:

[Gaddafi] gjorde det [härskande politiska partiet, Arabiska socialistiska förbundet] och tanken på ett enda politiska parti överflödigt, och förespråkade istället Folkkongresser och Revolutionära kommittéer som de viktigaste politiska institutionerna i Jamahiriya, som utropades 1977.

De förstnämnda skulle ta ansvar för den offentliga administrationen och säkra folkets deltagande, de sistnämnda skulle hålla revolutionens låga levande. Medlemmarna i Folkkongresserna valdes, och dessa val togs på allvar, åtminstone på lokal nivå och under en period. Men i teorin valde de röstande inga representanter, utan avgjorde bara vilka bland de erbjudna kandidaterna de ville skulle få i huvudsak administrativa ansvarigheter i de ifrågavarande organen.

Systemet uppmanade till politisk och ideologisk enhällighet och tillät inga avvikande åsikter annat än i triviala frågor. Det drog in många vanliga libyer i en sorts deltagande i offentliga angelägenheter, även om detta mot mitten av 1990-talet höll på att tyna bort, men det skolade dem inte i andra sidor av politiken och fungerade inte heller själv särskilt bra.

...

1793 gjorde Robespierre åtskillnad mellan en revolutionär och en konstitutionell regering när han skrev: "Målet för en konstitutionell regering är att bevara republiken, för en revolutionär regering är det att lägga grunden till den."

Den revolutionära regeringens verkligt historiska funktion i Libyen var att säkerställa att det inte skulle och inte kunde bli någon republik, även om landet i viktiga avseenden blev moderniserat. Den libyska revolutionen visade sig vara permanent eftersom dess mål var inexakta, dess arkitekters slutmål var inte någon sorts lagbunden, konstitutionell regering och de hade inget begrepp om sin egen eller någon annans politiska roll efter revolutionen.

Massornas stat, al-jamarihiya, framställdes som vida överlägsen en vanlig republik – jumhuriya – men gick i själva verket inte alls upp mot den. Och till skillnad från stater som kallar sig republiker men inte lyckas leva upp till namnet visade dess anspråk att den aldrig hade för avsikt att upprätta en verklig republik där regeringen verkligen skulle bli folkets angelägenhet. Massornas stat blev i verkligheten föga mer än ett spel för att sysselsätta och hålla tillbaka vanliga libyer alltmedan det verkliga politiska arbetet bedrevs bakom scenen, en angelägenhet för en mystisk och sällsam elit.

De konstitutionella traditionerna i till exempel Storbritannien har djupa rötter sedan decennier och till och med sekler av politisk utveckling, som själva inte har varit utan våldsamma konflikter. Andra länder har naturligtvis uppnått politisk stabilitet och utfästelse till lagstyre under mer påskyndade förhållanden, och trots en olycklig början byggdes den tyska förbundsrepubliken upp som en stabil konstitutionell demokrati på den besegrade nazistiska diktaturens ruiner.

Men det avgörande kännetecknet under utvecklingen av stabila politiska institutioner är att de har en legitimitet som grundar sig på ett folkligt engagemang. Respekt för lagstyre, i synnerhet konstitutionalitet, går inte att påtvingas utifrån, och till och med de framgångsrika tyska erfarenheterna drevs framåt på hemmaplan samtidigt som det fanns ett långvarigt stöd för uppbygget från ockupationsmakternas sida. Slående framgångar att lösa konflikter, exempelvis avslutandet av Sydafrikas apartheid eller den process som inletts med Good Friday Agreement på Irland, har innefattat långsiktiga förpliktelser från huvudpersonerna själva att lösa sina meningsmotsättningar.

Enligt mitt förmenande minskade NATO:s intervention alla framtidsutsikter om en process i Libyen som skulle kunna leda fram till en stabil lösning. Det kan vara värdefullt att citera ett långt stycke av Roberts:

Den situation som utvecklades under veckoslutet efter de inledande oroligheterna den 15 februari pekade på tre möjliga scenarier: att regimen snabbt föll samman medan det folkliga upproret spred sig; att revolten krossades när regimen tog sig samman; eller – om det inte kom till stånd en snabb lösning – att det inleddes ett inbördeskrig. Om revolten hade krossats med en gång skulle konsekvenserna för den arabiska våren ha blivit allvarliga, men inte nödvändigtvis mer skadliga än händelserna i Bahrain, Jemen eller Syrien. Den arabiska allmänna opinionen var sedan länge van vid tanken på att Libyen var ett annorlunda ställe, och var avskämd från effekterna av händelserna där. Om revolten hade inneburit att regimen snabbt föll samman kunde Libyen ha förfallit till anarki.

Ett oljerikt Somalistan vid Medelhavet skulle fått destabiliserande återverkningar på alla dess grannar och hade inverkat menligt på framtidsutsikterna för en demokratisk utveckling särskilt i Tunisien.

Även om ett långdraget inbördeskrig skulle blivit kostsamt i fråga om människoliv så skulle det ha kunnat ge upproret tid att samla sig som konkurrerande centrum för att forma en stat och därmed förbereda det för uppgiften att i händelse av seger upprätta en fungerande libysk stat. Och även om det skulle ha besegrats, skulle ett sådant uppror ha undergrävt jamahiriyas förutsättningar och säkerställt att den skulle gå under. Inget av dessa scenarier uppstod. Istället intervenerade västmakterna militärt under NATO:s täckmantel och FN:s auktoritet.

Hur ska vi utvärdera detta fjärde scenario när det gäller de demokratiska principer som har åberopats för att rättfärdiga den militära interventionen? Utan tvekan betraktar många libyer NATO som sin frälsare och en del av dem eftersträvar verkligen en demokratisk framtid för sitt land. Trots det kände jag mig mycket orolig när man började föreslå en intervention, och jag är fortfarande mot den trots att den synbarligen har segrat, ty jag anser att den övervägande delen av demokratiska argument talade för en helt annan handlingsinriktning.

Påståendet att det ”internationella samfundet” inte kunde göra något annat än intervensera militärt, och att alternativet var att inte göra någonting, är felaktigt. Det fanns förslag på ett aktivt, praktiskt, icke våldsamt alternativ, men det avvisades medvetet. Argumentet för en flygförbudszon och sedan för en militär intervention som tog till ”alla nödvändiga åtgärder” var att detta var det enda som kunde hindra regimen förtryck och skydda civila. Ändå fanns det många som hävdade att det bästa sättet att skydda civila var att inte förvärra konflikten genom att ingripa på den ena eller andra sidan, utan få slut på den genom att säkra eldupphör följt av politiska förhandlingar.

Det lades fram ett antal förslag. Exempelvis publicerade Internationella krisgruppen (ICG), där jag arbetade vid denna tidpunkt, ett uttalande den 10 mars som argumenterade för ett initiativ med två punkter: (i) bildande av en kontaktgrupp eller kommitté hämtad från Libyens nordafrikanska grannar och andra afrikanska stater med mandat att medla om ett omedelbart eldupphör; (ii) kontaktgruppen skulle ta initiativ till förhandlingar mellan huvudpersonerna i syfte att ersätta den nuvarande regimen med en mer ansvarig, representativ och laglydig regering. Detta förslag upprepades av Afrikanska unionen och låg i linje med uppfattningarna hos många icke afrikanska stater – Ryssland, Kina, Brasilien och Indien, för att inte tala om Tyskland och Turkiet. Det upprepades den 16 mars på nytt av ICG i mer detalj (med stadgar om att utplacera en internationell fredsbevarande styrka under FN-mandat för att garantera eldupphör) i ett öppet brev till FN:s säkerhetsråd, strax innan den debatt som slutade med att man antog resolution 1973.

Innan säkerhetsrådet röstade och godkände en militär intervention hade det kort sagt förts fram ett genomarbetat förslag som tog itu med behovet att skydda civila genom att snabbt försöka få stopp på striderna och skildrade de viktigaste delarna av en ordnad övergång till en mer legitim regering, som skulle kunna undvika faran för att plötsligt falla samman i anarki, med allt vad det kunde innebära för den tunisiska revolutionen, säkerheten för Libyens andra grannar och regionen i stort. Införandet av en flygförbudszon skulle vara en krigshandling: som USA:s försvarsminister Robert

Gates sa till kongressen den 2 mars, krävde den som en oundviklig första åtgärd att Libyens luftförsvaret gjordes stridsodugligt. När säkerhetsrådet godkände denna och ”alla nödvändiga åtgärder” så valde det krig när man inte ens hade försökt någon annan politik.

Förslaget om eldupphör och förhandlingar tillät inte att jamahiriya:s frånvarande statsmodell överlevde. Jamahiriya saknade de medborgerliga institutioner och politiska traditioner som krävdes för att inleda förhandlingar och skulle alltså ha behövt skapa dem. Det finns tecken på att jamahiriya gick att reformera, och den övertygande stimulansen från en fredsprocess skulle ha påskyndat stödet för den reforminriktade strömning som leddes av Gaddafis son Saif al-Islam, som tidigare hade prisats av bland andra Tony Blair och befann sig i en bra position för att utnyttja krisen till sin fördel för att skapa medborgerliga institutioner. Som Hugh Roberts förklarar:

Det var på modet för några år sedan i kretsar nära Blairs regering – främst inom media och bland akademiker – att göra reklam för Saif al-Islams utfästelser om reformer medan det nu är på modet att överösa honom med skymförd som sin fruktansvärda faders son. Ingenting bedömningen är riktig, båda är i eget intresse. Saif al-Islam hade börjat spela en viktig och konstruktiv roll i Libyens statliga angelägenheter, han hade 2008 övertalat den libyska islamistiska kampgruppen att avbryta sin terrorkampanj i utbyte mot att dess fångar släpptes fria, främjat en rad praktiska reformer och framkastat tanken att regimen formellt skulle erkänna landets berber. Även om det hela tiden var orealistiskt att tro att han kunde ha gjort om Libyen till en liberal demokrati om han hade efterträtt sin far, så insåg han verkligen problemen med jamahiriya och behovet av betydande reformer. Vårens händelser omöjliggjorde framtidsutsikterna av en reformistisk väg under Saif.

Men eftersom NTC:s uppror uppstod i en situation i Libyen där det saknades medborgerliga och politiska institutioner, behövde NTC paradoxalt nog också tid för att sluta sig samman och utvecklas. NATO:s militära seger inte bara omöjliggjorde reformer av jamahiriya under Saif, utan gjorde det också omöjligt för NTC att gå igenom en process av politisk utveckling och klargörande, utveckling av institutioner, mekanismer för ansvarsskyldighet och självdisciplin. Jamahiriya grundades inte på principen om lagstyre, och tråkigt nog gör inte heller NTC:s nya stat som har efterträtt den det. NATO:s militära aktioner har vidmakthållit gaddafismens värsta drag utan Gaddafi, och faktiskt inneburit ett påtagligt återfall i rasism och troligen minskat engagemang i jämlikhet.

(Översättning från engelska, Göran Källqvist.)

Simon Assaf

Ilska i Benghazi

[Från [Socialist Review](#), february 2012]

Återigen har det brutit ut protester i Libyen. I januari stormade en ilsken folkmassa på omkring 2.000 personer det härskande Nationella övergångsrådets (NTC) lokaler i Benghazi, där revolutionen inleddes. NTC-ledarna planerade att samma kväll offentliggöra en ny vallag men tvingades flytta offentliggörandet till Tripoli.

Folkmassorna i Benghazi slog sönder datorutrustning och vägrade låta NTC:s ledare Mustafa Abdel Jalil att tala till dem. Därefter satte de eld på hans Land Rover. Det omedelbara resultatet av protesterna var att NTC nummer två, den tidigare Gaddafiministern Abdel Hazif Ghoga, tvingades avgå.

Bakom protesterna och det växande missnöjet ligger en ökande besvikelse med NTC och dess försök att begränsa och hålla tillbaka de förväntningar som uppstod under förra årets uppror. NTC anses vara korrumperat och genomsyrat av svågerpolitik, och uppfattas allmänt försöka skapa ett nytt maktsystem som grundas på regionala och stamintressen.

Ilskan har siktat in på sig på den nya vallagen. Publiceringen av lagförslaget sopade undan alla kvardröjande illusioner om i vilken riktning NTC leder landet.

Lagförslaget minskade den minimiandel som kvinnorepresentationen skulle få i det nya parlamentet och slog fast den till 10% i den 200 personer starka församlingen. Det slår fast att alla kandidater måste ha "yrkeskvalifikationer", ett villkor som utesluter majoriteten av de som gjorde revolutionen. Och de som anses vara "kriminella" skulle inte tillåtas rösta, även om de dömdes under den gamla regimen. Vidare skulle också libyer med dubbla medborgarskap uteslutas från valen trots att många av dem tvingades i landsflykt av den gamla regimen och återvände för att delta i upproret.

Många libyer talar nu öppet om hur NTC har "kapat revolutionen" samtidigt som det har presterat väldigt få verkliga förbättringar i verkliga livet. Det tydligaste tecknet på NTC:s avsikter avslöjades omedelbart efter Tripolis fall i augusti förra året. De berber som hade utkämpat ett framgångsrikt uppror i bergen söder om Tripoli (som öppnade dörren för rebellernas framstöt mot huvudstaden) uteslöts från regeringsposter i den nya tillfälliga regeringen. Trots den centrala roll som berberna spelade under upproret märkte de att deras lott inte på något grundläggande sätt skulle skilja sig från hur det var under den gamla regimen. Det betraktades allmänt som ett förräderi mot strävandena hos detta sedan länge förtryckta folk.

NTC klargjorde också att det inte skulle överge den nyliberala ekonomiska politik som Gaddafi hade presenterat på 1990-talet, trots de enorma möjligheter till rikedomar som kan skapas av oljeindustrin, som har rest sig igen och har återupptagit produktionen som man gick miste om under upproret. Istället planerar man att låta de enorma oljerikedomar som skvalpar runt i banker i väst i form av libyska tillgångar bli ett lättförtjänt byte för de europeiska ekonomierna som har ont om pengar. NATO har också tagit sin andel, vilket libyerna upptäckte när de insåg att de måste betala notan för flygkampanjen.

Det förtjänas att komma ihåg att den libyska revolutionen inte inleddes för att överlämna landet till väst eller till ny klick som inte blivit vald och inte har något ansvar. Det var en folklig revolt som inspirerades av de egyptiska och tunisiska revolutionerna, och liksom dessa revolutioner har väldigt få av de förväntningar som väcktes av upproret förverkligats.

Upproret den 17 februari kunde ha placerat landet under folklig kontroll. Till en början representerade det organ som växte fram ur upproret, NTC, dessa strävanden. Men regimens omfattande och våldsamma motoffensiv tvingade motvilligt in revolutionärerna i en allians med utländska styrkor. I början av mars 2011 gled revolutionen, som nu var ett väpnat uppror, ur den folkliga massrörelsens kontroll och i händerna på de inom NTC som hade nära band till väst och oljefurstendömena vid Persiska viken.

Trots sin svaghet vid den tidpunkten vägrade de libyska revolutionärer som krävde en ”flygförbudszon” att släppa in västtrupper. Det gav västmakterna kontroll i luften men litet verkligt inflytande på marken. Det överlämnades istället till deras nya allierade inom NTC. För många av de som gjorde revolutionen var det en bekvämlighetsallians. NATO:s flygplan fungerade som rebellernas flygvapen och täckte de väpnade civilpersonernas framryckning, medan specialstyrkor från väst, Qatar och Förenade Arabemiraten gav en del träning och underhållsunderstöd. Men de blodiga delarna av kriget, striderna om städer och byar, utfördes av de som hade startat upproret. Det är de som kontrollerar gatorna.

Stödet från väst fick ett högt pris i och med NTC:s försök att begränsa revolutionens omfattning. Många menade att den folkliga rörelsen smälte bort efter NATO:s intervention och kriget för att kontrollera Libyens olja.

Men det var inte i första hand ett krig om olja. Trots sin retorik bröt den gamla regimen aldrig sina band till oljebolagen i väst. Dessa band bekräftades på nytt vid det ökända ”mötet i öknen” mellan Gaddafi och Tony Blair 2003. Västmakterna försäkrade sig också om att den kommande regeringen inte skulle förändra dessa eller några andra kontrakt från Gaddafi-tiden. Västmakterna såg sin chans att placera sig mellan de tunisiska och egyptiska revolutionerna och ta kontroll över revolutionen i Libyen.

Men när de folkliga protesterna nu återuppstår är detta långtifrån säkert. Trots massiva motgångar är de folkliga strävanden som växte fram ur revolutionen fortfarande vid liv och ouppfyllda.

(Översättning från engelska, Göran Källqvist.)

Simon Assaf

Libyen vid en skiljeväg

[Ur [International Socialism](#), en internettidskrift anknuten till det brittiska Socialist Workers Party, januari 2012.]

Revolutionerna i Mellanöstern bröt ut som ett åskväder tvärsöver en region som sedan länge ansetts vara omöjlig att förändra, och de genomförs av människor som sedan länge ansetts oförmögna att handla i sitt eget intresse. Tanken att revolutioner är något som tillhör historien har nu bestämt blivit begravd. Ungdomarnas handlingar och deras modiga protester har slitit sönder regimer som byggts upp på decennier av retorik och förtryck. ”Ungdomsrevolterna” förenade hela regionen bakom samma krav: arbete, värdighet, frihet, demokrati och ett slut på förtryck och korruption. De har väckt den arabiska arbetarklassens jätte ur sin sömn.

Det var tre stöttepelare som gjorde att de arabiska regimerna kunde överleva så länge. Regimerna slöt ett samhällskontrakt med sina befolkningar och utlovade utveckling och en viss ekonomisk säkerhet. De nyliberala reformerna undergrävde och försvagade dock detta samhällskontrakt. Både monarkiernas och de republikanska regimernas andra stöttepelare var, att det i utbyte mot fred med imperialismen skulle bli en tvåstatslösning för Palestina. Men detta löfte visade sig vara tomt. Det ekonomiska kaoset och det politiska misslyckandet innebar att regimerna bara kunde luta sig mot den tredje stöttepelaren – deras förmåga till förtryck. Det står utom allt tvivel att alla tre stöttepelare har urholkats av det senaste årtiondets djupgående sociala och ideologiska förändringar.

Det dramatiska genombrottet i Egypten och Tunisien visade att en kombination av upproriska massdemonstrationer och masstrejker kunde splittra regimerna och tvinga bort härskarna. Denna process fanns närvarande även i Libyen men regimens karaktär och bristen på organiserad opposition gjorde att den inte på ett avgörande sätt lyckades besegra säkerhetsapparaten. Revolutionen i Libyen uppstod under besvärliga förhållanden. Till skillnad från Tunisien, där de fackföreningar som kunde verka inom regimens ramar blev centrum för missnöjet, eller Egypten där oppositionen förenade sig kring de politiska rörelserna och en mäktig arbetarklass, så hade Libyen ingen organiserad inhemsk opposition. Libyens revolution tvingades börja med ytterst outvecklade organisationsformer. Eftersom det saknades en opposition minskade också regimens förmåga att kompromissa med erbjudanden om dialog och reformer. Det finns inga rätlinjiga sätt att mäta och beskriva den ojämna utvecklingen av revolutionens styrkor över regionen. Denna ojämnhet – framgång i Tunisien och Egypten, misslyckande i Bahrain och Libyen – öppnade en enorm klyfta mellan revolutionens strävanden och dess omedelbara uppgifter. Dessa frågor ställs på liv och död, och ett misslyckande kan innebära nederlag för en hel generation.

Målet med det uppror som inleddes i Benghazi den 17 februari 2011 var inte att överlämna landet till västimperialismen. Men för vänstern, i synnerhet de som verkligen är mot imperialismen, ställde den libyska revolutionen ett antal komplicerade frågor. Tunisien, Bahrain, Egypten och Jemen befann sig orubbligt inom den imperialistiska sfären, dessa revolutioner kunde betraktas som en del av frigörelsen från västs hårda grepp. Men vilken inställning skulle revolutionärer inta till upproren i Libyen och Syrien, vars regimer visserligen var hårda diktaturer men ändå utgjorde någon sorts opposition mot imperialismen?

Den libyska revolutionen innebar ytterligare ett problem. Även om det fanns en utbredd sympati och stöd för upproret, så gav en del av vänstern sitt stöd till Muammar Gaddafi när imperialismen väl tog ställning, medan andra bagatelliserade imperialismens avsikter och valde en moderniserad teori om ”humanitär intervention”. Många av revolutionens anhängare, inklusive jag, hävdade att revolutionen tvingades till en onödig kompromiss med

imperialismen och hade gripits av panik och uppmanat till militär intervention från väst. Vid den tiden argumenterade vi att den libyska revolutionen trots sina svårigheter skulle be om stöd från sina grannar. Detta argument är i varje mening nu abstrakt: det ägde rum en intervention och väst fick verkligen revolutionen att spåra ur. Men efter Gaddafis död och slutet på hans regim har frågan om revolutionens riktning åter kommit upp till ytan.

Revolutionen är en process. Den uttrycker en direkt sammandrabbning mellan den gamla samhällsordningen och en växande önskan om förändring. Revolutioner förkunnar en ny epok med nya samhälleliga förhållanden. Genom själva sin natur är revolutionen en rad kriser som exploderar i en öppen utmaning av kontrollen över gatorna, fabrikena, kontoren och skolorna, över ekonomin och tillgångarna. Under en revolutionär process kastas miljoner in i aktiviteter som formar och förändrar världen kring dem och på så sätt höjer deras medvetenhet. Denna process verkade under det libyska upprorets första dagar, och återuppstod i och med det andra upproret i Tripoli som markerade inbördeskrigets slut. Men längs vägen tvingades revolutionen till viktiga kompromisser som kommer att hämma dess förmåga att utvecklas på samma sätt som sina grannars revolutioner.

Denna artikel är inte någon slutgiltig historia om Libyen eller upproret och inbördeskriget. Det jag hoppas visa är att Gaddafis regim uppstod ur en massrörelse som utvecklades under den postkoloniala perioden. Hans kupp satte stopp för denna revolutionära våg, och trots sin retorik krossade den stat han byggde upp all opposition mot en politik som var ämnad att skapa en ny härskande klass. Under Libyens konfrontation med väst på 1980-talet gick revolutionära socialister mot imperialismens planer för landet, men Gaddafis anti-imperialism var ett hinder för utvecklingen av en verklig rörelse i Palestina och Libanon, och trots retoriken försökte han alltid upprätthålla oljeavtalen med väst. På samma sätt hade hans omvändelse till panafrikanism ett mörkare syfte, nämligen att erövra norra Tchad. Efter George Bushs utropande av "kriget mot terrorism" slöt Gaddafi fred med Frankrike, Storbritannien och USA. När de första oroligheterna och missnöjet bröt ut var Gaddafi och hans familj regelbundna gäster i huvudstäderna i väst, och hans regim levde i fred med imperialismen.

Den italienska ockupationen: den "fjärde kusten"

Det område som nu är Libyen skapades av de koloniala västmakterna kring sekelskiftet år 1900. Det moderna Libyen har tre avgränsade regioner: Tripolotaniem i väst med huvudstaden Tripoli; den östra regionen Cyrenaika med huvudstaden Benghazi; och de enorma ökenområdena i Fezzan i söder. Dessa områden har sina speciella kulturella och etniska historier och var en del av det ottomanska imperiets glömda utkanter. När detta imperium föll samman blev kolonialmakterna in. De regioner som nu är det moderna Libyen var vidsträckta och fattiga (bara 1% av regionen var lämplig för jordbruk),¹ och var till en början föga lockande för kolonialmakterna och var de sista som man gjorde anspråk på under slagsmålet om Afrika.

Italien kom in sent på scenen under de koloniala erövringarna och grep 1911 chansen att införliva territorierna som en del av sin strategi för uppbygget av ett imperium vid namn "fjärde kusten". Omkring 70.000 italienska kolonisatörer slog sig ner i Tripolotaniem, varav de flesta i Tripoli, och ytterligare 40.000 slog sig ner i öst.² Det koloniala styret utlöste ett uppror bland stammar i öst under ledning av Omar al-Mukhtar, en anhängare till den muslimska

¹ Dirk Vandewalle, *A History of Modern Libya*, Cambridge : Cambridge University Press, 2006, s 51.

² *Ibid*, s 34.

sanussirörelsen som liknade wahhabismen i Saudiarabien.³ Muhktar ledde sina gerillasoldater under ett åtta år långt krig mot kolonialisterna innan han 1931 greps och hängdes framför 20.000 av sina anhängare.⁴ Italiens krig mot Libyen nådde sin blodigaste höjdpunkt under den fascistiska diktatorn Benito Mussolini. Under en särskilt våldsam period av förtryck avrättade de italienska fascisterna cirka 12.000 cyrenaikaner.⁵ Mellan 1912 och 1943 tros omkring 300.000 libyer av en befolkning som beräknades till en miljon ha dödats av de italienska trupperna.

Det italienska kolonialstyret upphörde när de allierade invaderade Nordafrika under Andra världskriget. Det förenade kungadömet Libyen förkunnades av FN 1951 under kung Idris' styre. Kungen var en av arvtagarna till sanussirörelsens grundare och ärvde ett land som var utarmat av ett halvt sekels kolonialism och ödelagt av världskriget (under kriget i Nordafrika fick Benghazi utstå mer än 1.000 bombanfall). Vid självständigheten var genomsnittsinkomsten i landet 16 brittiska pund per år och över 95% av befolkningen var analfabeter.⁶ Landets inkomster var beroende av den hyra som Storbritannien och USA betalade för sina militärbaser längs Libyens Medelhavskust. 1952 upptäcktes olja i Sirtedalen, och det förvandlade Libyen till världens fjärde mest produktiva oljeproducent.⁷ Kungen öppnade landet för oljebolagen från väst. Den billiga högkvalitativa olja de hittade förvandlade landets ekonomi, men de nya rikedomarna delades upp inom en krets kring kungen. I början av 1960-talet red landet på den första oljeboomen och de första oroligheterna uppträdde. Studentdemonstrationerna och upploppen under början av 1960-talet förebådade en period av motstånd mot kungen. Denna rörelse påverkades starkt av Gamal Abdel Nassers revolution i Egypten.

Efter att Nasser grep makten 1952 nationaliserade han stora delar av den egyptiska ekonomin, inklusive den strategiska Suezkanalen. Hans modell för nationell utveckling och motstånd mot den franska och brittiska imperialismen fick en genklang bland libyer som krävde att de nyfunna rikedomarna skulle bli en motor för att utveckla deras land. 1969 utlöste massdemonstrationerna en nationell oljestrejck. När rörelsen utvecklades till en öppen konfrontation med säkerhetsstyrkorna smulades kungens makt sönder och hans trupper övergav honom. Den 1 september 1969 avsatte Gaddafi och en grupp arméofficerare vid namn de Fria officerarna (officiellt det Revolutionära styrande rådet) kungen. Kuppledarna förklarade att Libyen skulle bli en del av den arabiska fronten mot imperialismen och Israel. Officerarna krävde omedelbart att USA och Storbritannien skulle dra tillbaka sina trupper och stänga sina militärbaser.

Myten om jamahiriya

Kuppen hälsades med massfirande och folket förväntade sig att Libyen skulle följa i Egyptens fotspår. Men kuppen avbröt den framväxande revolutionära rörelsen. De unga officerarna kring Gaddafi strävade efter att skapa en självständig nationell stat som skulle använda sina resurser, framförallt oljetillgångarna, för att bygga ett modernt samhälle. Libyen var fortfarande ett i huvudsak stamsamhälle som bestod av nomad- och jordbrukssamhällen. Kuppledarna stakade ut ett program av nationaliseringar, till att börja med de italienska

³ **Wahhabismen** är en religiös rörelse som grundades i Najd, Saudiarabien, av den muslimske teologen Muhammad Ibn Abd al-Wahhab (1703-1792). Ibn al-Wahhab förespråkade att man skulle rensa islam från vad han ansåg vara orenhet och återgå till de tidiga islamska anhängarnas fromhet.

⁴ Vandewalle, *op cit*, s 32.

⁵ *Ibid*, s 31.

⁶ *Ibid*, s 42.

⁷ *Ibid*, s 54.

tillgångarna, försäkringsbolagen och bankerna, för att sedan omfatta västs största oljeanläggningar.

Libyens revolution var en del av ett mönster för regimförändringar som svepte över utvecklingsländerna vid denna tidpunkt. Ett drag hos denna antikoloniala kamp var att den ofta mycket lilla arbetarklassen inte var förmögen att gripa makten, medan den gamla samhällsordningen inte längre kunde behålla makten. Det öppnade upp för en annan kraft från den nya medelklassen att ställa sig i ledningen för kampen. De Fria officerarnas revolution drog inte med folkmassorna, istället samlades den kring en liten grupp ur Libyens militärapparat. Enligt Dirk Vandewalle ”hade samtliga dessa Fria officerare... gått vid Militärakademien, till stor del därför att monarkins restriktiva politik hade gjort att de inte kunnat kvalificera sig för universitetsutbildning som krävde ett speciellt skriftligt intyg.”⁸

De Fria officerarna försökte suga upp revolutionen som förde dem till makten i Arabiska Socialistiska förbundet (ASU) – en enpartistat på modell efter Nassers parti i Egypten. ASU utropades till enda officiella parti och 1972 förbjöds strejker och självständiga fackföreningar och all organiserad opposition förklarades som ett brott belagt med dödsstraff.⁹ Många av de som deltog i kuppen, inklusive en del av de Fria officerarna, betraktade ASU:s agerande som ett förräderi mot den folkliga revolutionen. Ett växande missnöje skapade spänningar inom det Revolutionära styrande rådet som utlöste ett misslyckat kupp försök.¹⁰ Gaddafi var bekymrad över det ökande missnöjet och försökte undergräva all fortsatt opposition genom att ombilda regimen till en ”folkregering utan stat”. Han upplöste ASU och stakade ut sin nya lära i form av uttalanden i sin Gröna bok om ”socialism”, ”demokrati” och ”islam”. Han upprättade ”folkkommittéer” (som senare gavs namnet Revolutionära kommittéer) som tog över statens funktioner.

Dessa ovalda kommittéer utgjorde den nya regimen ryggrad efter modell från ”jamahiriya” – ett system som grundades på myten om folklig demokratisk kontroll. Kommittéerna satte sig i besittning av alla tidningar och TV-stationer och tog över ledningen för fabriker, skolor och kontor. Men oljeindustrin – som stod för 99% av staten inkomster – skulle förbli under strikt kontroll från den lilla kretsen kring den nya härskande klick. Bakom talet om Revolutionära kommittéer och Gröna bokens filosofi låg skapandet av en regim som skulle vara lojal mot Gaddafi. Efter att ha utropat sig till ”broderlig ledare” använde han oljeinkomsterna för att skapa en stödabas utanför de traditionella stamstrukturerna och utanför all verklig folklig kontroll.

I mitten av 1970-talet växte det fram en ny opposition bland universitetsstudenterna. Ett försök från de Revolutionära kommittéerna 1975 att tvinga igenom ett officiellt studentförbund utlöste den första organiserade massoppositionen mot Gaddafis styre. Vågor av studentdemonstrationer bröt ut i Benghazi och Tripoli. Studenterna bildade egna oberoende förbund med en vald ledning. Kommittéerna krossade rörelsen och liknande protester bland studenterna ett år senare. 1977 markerade regimen årsdagen för protesterna med offentliga hängningar på universitetsområdena.¹¹ Bland offren fanns lärare som anklagades för att underblåsa missnöjet. Gaddafi fördömde de protesterande som ”herrelösa hundar” och lovade att krossa all fortsatt opposition. På 1980-talet genomförde han ytterligare en massiv omorganisering av staten. Av rädsla för möjliga rivaler flyttade han de flesta viktiga statliga institutioner till sin hemstad Sirte. Regimens militärmakt omorganiserades till några få väl beväpnade och tränade styrkor som stationerades långt från större befolkningscentra. Dessa

⁸ *Ibid*, s 79.

⁹ *Ibid*, s 83.

¹⁰ *Ibid*, s 99.

¹¹ Sijill, ”*April Victims of The Gaddafi Regime*”, 2011.

trupper kompletterades med lejda mördare och statens säkerhetsapparat.¹² Den nationella armén förpassades till gränspatrullering och att vakta oljeinfrastrukturen.¹³

Utvecklingens begränsningar

1970-talets oljeboom öppnade dammluckorna för ett massivt inflöde av pengar till Libyen och finansierade utvecklingsprogram liksom en ny omgång nationaliseringar. Oljedollar gjorde det möjligt för regimen att befästa sin makt inom vissa delar av befolkningen. I sitt program för inhemska nationaliseringar under parollen om ”folklig kontroll” gav Gaddafi order om att alla dokument rörande egendomar i Tripoli skulle brännas upp, att alla fasta egendomar skulle konfiskeras och delas ut till hans koteri. Regelbundet delade han ut oljepengar bland sina anhängare så att de kunde göra enorma shoppingresor till grannlandet Tunisien (tunisierna kallade det ”den gröna gräshoppsinvasionen”).¹⁴ Men långt från att bli lugna tog det libyska folket till en sorts militant röstskolk. ”Gröna demonstrationer” för att hylla revolutionens framsteg hade en dålig närvaro. Stora offentliga uppvisningar av stöd växte först när de blev obligatoriska. Denna trotsiga tystnad var det enda svaret på Gaddafis ofta besynnerliga uttalanden.

Samtidigt som det utvecklades en sofistikerad oljeinfrastruktur växte verkligen den libyska ekonomin, och utbildning och andra sociala åtgärder förbättrades. Men eftersom ekonomin var starkt beroende av oljeinkomsterna drabbades landet av oljeprisets plötsliga toppar och dalar. Trots årtal av samlat välstånd förblev de flesta libyers liv hårt, med hög ungdomsarbetslöshet och låga löner.¹⁵

Anti-imperialism, panarabism och panafrikanism

När Nasser dog 1970 förkunnade Gaddafi att han var hans politiska arvinge. Denna titel verkade passa för en ledare som strävade efter att bli ledare för det arabiska motståndet. Gaddafis självutnämnda roll som ”broderlig ledare” stärktes när Egyptens nya härskare, Anwar Sadat, slöt avtal med USA och vände ryggen åt Egyptens allians med Sovjetunionen. Som ett svar på det slöt Gaddafi ett antal vapenavtal med länderna i Warszawapakten, men trots den hetsiga vältaligheten om ”socialism” fortsatte han att tillhandahålla olja till Europa via det nätverk av små oljebolag från väst som först hade skrivit kontrakt med kungen.

Under hela 1970- och 1980-talen utnyttjade Gaddafi arabisk nationalistisk retorik för att backa upp Libyens rykte som bålverk för motståndet mot väst. Sanningen att säga var Libyens inblandning i verkliga motståndsrörelser i regionen ovälkommen. Hans agenter hade rykte om sig att vara mördare och bilbombare. Under palestiniernas sammandrabbningar med Israel försåg Libyen dem med vapen och pengar, men de kanaliserade en stor del av denna hjälp via grupper som var fristående från den bredare palestinska rörelsen. Libyen var det enda arabland som Yassir Arafat vägrade besöka.¹⁶ Dessa organisationer kom så småningom att användas för att rikta angrepp mot mål i väst, liksom palestinska och libanesiska grupper som var mot hans politik.

¹² Gaddafi skapade den panafrikanska legionen, den islamiska arabiska legionen och den 45.000 man starka folkmilisen. Många inom denna milis bestod av soldater från länder söder om Sahara och den arabiska världen. Den panafrikanska legionen är källan till rebellernas påstående om ”Gaddafis svarta legoknektar”.

¹³ Vandewalle, *op cit*, s 147.

¹⁴ *Ibid*, s 143.

¹⁵ Jürgen Schwettmann, *Youth Employment and Social Dialogue in the Maghreb Region, International Labour Organization 2011*.

¹⁶ Waniss Otman och Erling Karlberg, *The Libyan Economy: Economic Diversification and International Repositioning*, Springer 2007, s 36.

Konflikten nådde sin höjdpunkt med mordet på den populära (och nu vördade) reformistiska libanesiska shiamuslimska prästen Musa al-Sadr. Sadr och flera följeslagare bjöds in för samtal i Tripoli 1978 och försvann strax därefter (vissa tror att de sköts på Gaddafis ämbetsrum). Deras öde är fortfarande okänt, men imamens försvinnande öppnade ett djupt sår inom motståndet i Libanon. Sadr ledde Amalrörelsen, en libanesisk shiamuslimsk majoritetsorganisation som senare bildade Hizbollah. Det är en ödets nyck att Hizbollahs inflytande över den libanesiska regeringen var som allra störst när det var Libanons tur att sitta i säkerhetsrådet i januari 2011. Den libanesiska FN-delegationen bidrog kraftigt för att bereda den diplomatiska vägen för flygförbudszone som påtvingades Libyen.¹⁷

Gaddafis inblandning i det palestinska och libanesiska motståndet visade sig vara katastrofal, och när andra arabiska regimer slöt fred med imperialismen minskade plötsligt hans inflytande i arabvärlden. På 1980-talet riktade han blickarna mot Afrika med en nyfunnen omvändelse till panafrikanism. Men återigen dolde hans tal mer enkla ambitioner – kontrollen över norra Tchad och dess rika tillgångar på mineraler, inklusive uranfyndigheter. Libyens krig i Tchad satte ställföreträdande libyska arméer (och libyska trupper) mot franska ombud. Kriget blev en katastrof för regimen där franskstödta trupper slutligen invaderade Gaddafis baser i Tchad.¹⁸ Det var ett förödmjukande nederlag. Sammanbrottet för det afrikanska äventyret medförde ytterligare en kortvarig våg av meningsmotsättningar och opposition, som bemöttes med en ny våg av förtryck. Libyens konfrontation med imperialismen ledde till att landet gradvis isolerades internationellt.

En rad sanktioner inleddes på USA:s initiativ och stoppade nya investeringar och strypade tillgången på reservdelar till den libyska oljeindustrin. 1986 beordrade USA:s president Ronald Reagan flygangrepp på Tripoli och Benghazi i ett misslyckat försök att mörda Gaddafi. Angreppet utgjorde en viktig milstolpe i USA-regeringens försök att övervinna ”Vietnamsyndromet”.¹⁹ Som ett svar sägs den libyska regimen ha beordrat bombningen av Pan Am:s flyg 103 över Lockerbie 1988.²⁰ Iraks invasion av Kuwait 1990 ändrade karaktären på imperialismens konfrontation med Libyen. Kriget med Irak ändrade imperialismens prioriteringar, och efter en överenskommelse med Gaddafi om att överlämna de som misstänktes för Lockerbiehändelserna minskade spänningen med väst. Till sist gjorde Gaddafi-regimen upp räkningen angående dess operationer mot mål i väst med hjälp av generös ersättning till offren för dem. Under hela 1990-talet förde han in landet på en ny väg. Den nya politiken, känd under namnet *Infitah* (öppning), utformades med Sadats nyliberala politik i Egypten under 1970-talet som förebild.²¹

Den islamistiska oppositionen

Det var utbrottet av ett islamistinspirerat uppror i östra delen av landet under 1990-talet som slutligen kom att öppna dörren för fullständig försoning med väst. Den moderna islamistiska strömningen uppstod ur en grupp libyer som kämpade i Afghanistan på 1980-talet. Vid sin återkomst bildade de Libyska islamistiska kampgruppen (LIFG). Trots sina rötter i det afghanska upproret avhöll sig LIFG från att uppmana till ett ”internationellt jihad” och sa tydligt att de såg som sin uppgift att störta Gaddafidiktaturen.²² Islamisterna iscensatte

¹⁷ Charles Glass, ”Hizbollah’s Part in Gaddafi’s Downfall”, *The London Review of Books*, 24 oktober 2011.

¹⁸ Vandewalle, *op cit*, s 194-196.

¹⁹ Vietnamsyndromet, också känt under namnet ”Vietnamförlamning”, är ett ord som används för att beskriva den starka inhemska opposition mot amerikanska militära interventioner som följde på dess nederlag i Vietnamkriget.

²⁰ Simon Basketter, ”Lockerbie: Cynicism, Hypocrisy and Deceit”, *Socialist Review*, september 2009.

²¹ Vandewalle, *op cit*, s 63.

²² *Al-Hayat*, 20 oktober 1995.

spektakulära angrepp mot regimtrupper och mördade nästan Gaddafi två gånger. Revolten nådde sin höjdpunkt i mitten av 1990-talet med ett upprorsförsök i landets östra delar, men regimen lyckades fånga och döda flera av dess viktigaste ledare. Till sist drevs rörelsen bort från sina starkaste fästner. Många av dess medlemmar flydde till Sudan och andra anslöt sig till motståndet mot USA:s ockupation av Irak. En del av islamisterna frigavs slutligen som en del av en rehabiliteringsöverenskommelse som förhandlades fram av Saif al-Islam Gaddafi och den inflytelserika muslimska prästen schejk Ali Sallabi, nu en av revolutionens ledare och behjälplig i att sporra Qatars stöd till upproret.²³

Efter 11 september rubricerade USA LIFG som en del av al-Qaidas nätverk²⁴ – en anklagelse som organisationen energiskt förnekade.²⁵ ”Kriget mot terrorn” gav slutligen Gaddafi chansen att sluta fred med väst, vilken bekräftades vid det ökända ”mötet i öknen” 2004 med Tony Blair. För västmakterna var Gaddafiregimen en av de regimer som var redo att sluta avtal när kriget i Irak och Afghanistan började gå snett. Mötet i öknen fördes fram som bevis på att invasionen av Irak var framgångsrik. Gaddafis regim samarbetade nu i kriget mot terrorn.²⁶ Jamestown Foundations *Terrorism Monitor* skrev:

Bara några veckor efter attackerna [11 september] flög ett CIA-team till London för att öga mot öga möta den man som troddes ha planerat Lockerbiebombningen 1988 – den libyska underrättelsetjänstens chef Musa Kusa. Kusa gav CIA (och även den brittiska underrättelsetjänsten MI6) namnen på LIFG:s agenter och andra libyska islamister som tränats i Afghanistan, liksom dossierer över LIFG-ledare som bodde i Storbritannien. Med tanke på de libyska afghanernas centrala roll i al-Qaida var detta en avgörande skänk från ovan för Bush-administrationens underrättelsetjänst. Den amerikanska regeringen betecknade officiellt LIFG som en terroristorganisation.²⁷

CIA och det brittiska MI6 kidnappade och överlämnade ledande medlemmar i LIFG till den libyska regimen – bland dem rebellernas nuvarande militärbefälhavare i Tripoli, Abdel Hakim Belhaj. Benghazi och staden Derma i öst är fortfarande själva hjärtat för de islamistiska rörelserna och oroar fortfarande underrättelsetjänsterna i väst, i synnerhet efter att de plundrade vapendepåer under upproret.²⁸

Ihåliga reformer

När FN:s sanktioner upphörde 2004 gav Gaddafi löften om framtida reformer under beskydd av sin son Saif al-Islam. Saifs vision om gradvis demokratisering ökade förhoppningarna om att Libyen vartefter det öppnade sig för väst skulle använda en del av sina enorma oljeinkomster för att genomföra verkliga förändringar. Regimen lättade lite på förtrycket och inledde förutsättningslösa men illusoriska samtal om förändringar med flera av sina motståndare. Den verkliga makten blev förbehållen en snäv krets kring Gaddafi. Privatiseringar och nyliberala reformer blev en ymnig belöning för de regimlojala, och många av dem köpte fasta egendomar som hade nationaliserats på 1970-talet. För att vara förenlig med Gröna bokens ideologi beskrev Gaddafi programmet av nyliberala reformer som ”en utvidgning av den folkliga kontrollen”.

Financial Times konstaterade: ”Den nyckfulle ledarens dramatiska omsvängning har enligt många förmenande gynnat honom mer än hans nyvunna vänner i väst. Sedan han lämnat över de två agenter som var efterlysta för Lockerbie-bombningarna 1988 till rättegång och efter att 2003 ha avsat sig massförstörelsevapen, har amerikanska och europeiska oljebolag

²³ ”Jibril ‘Stealing Revolution’: Sallabi”, *Oman Tribune*, 9 november 2011.

²⁴ National Counterterrorism Center, ”Current List of Designated Foreign Terrorist Organizations”, 2011.

²⁵ *Oman Tribune*, 9 november 2011.

²⁶ ”Eighty-Nine Questions: What did Libya do for The CIA?”, *New Yorker*, 3 september 2011.

²⁷ ”The Libyan Islamic Fighting Group (LIFG)”, *Jamestown Foundation Terrorism Monitor*, vol 3, nr 6, 2005.

²⁸ ”Jihadist Opportunities in Libya”, *Stratfor Global Intelligence*, 24 februari 2011.

flockats i Tripoli för att få kontrakt. Finansinstitutioner i väst som vacklade på grund av den globala krisen hittade också en rik och tjänstvillig kund i Libyens nyfunna oöverträffade rikedomar.”²⁹ *Så fort FN-sanktionerna upphävdes inledde de största oljebolagen en vildsint jakt efter nya oljekontrakt, modernisering av raffinaderier och avtal om försöksgrävningar värda hundratals miljarder pund.*³⁰ *Vapenföretagen låg inte långt efter. Bara 2009 levererade franska, italienska, tyska och brittiska företag vapen för 300 miljoner pund, inklusive jetflygplan, ammunition, elektronisk utrustning för att störa mobiltelefoner och tårgas.*

Enligt Kampanjen mot vapenhandel hade den brittiska regeringen den 17 februari 2011 (officiellt datum för inledningen av revolutionen) ”godkänt export av varor inklusive tårgas och ammunition för att kontrollera folkmassor och krypskyttegevär till Bahrain och Libyen, liksom en stor mängd annan militär utrustning till diktaturer i regionen.” Den brittiska regeringen betraktade Libyen som en ”prioriterad marknad” där ”politiskt ingripande på hög nivå” jämnade vägen för brittiska vapenföretag.³¹ *Grunden till detta samarbete var att den libyska regimen var gränspolis vid Europas södra strand. De bilaterala avtalen med Italien försäkrade att flyktingar från länderna söder om Sahara på väg till Italien omgående skulle ”skickas tillbaka till Libyen”.*³² *Dessa avtal slöts väl vetande att regimen år 2000 hade släppt loss en blodtörstig pogrom mot svarta afrikanska flyktingar.*³³

Folkupproret den 17 februari

Revolutionerna i Egypten och Tunisien släppte loss årtionden av uppdämd ilska och frustration. Den libyska revolutionens ursprung är det lösliga nätverk av unga aktivister som förenade sig med bemärkta personer, bland annat domare och respekterade advokater, och kallade till en fredlig demonstration den 17 februari utanför domstolsbyggnaden i Benghazi. Trots protesternas blygsamma krav omvandlades de till den första offentliga yttringen av opposition mot regimen på en hel generation. Demonstranterna försökte resa tält på stadstorget och räknade med att kravallpolisen vid någon tidpunkt skulle flytta på dem. Istället dök regimens ligister upp och sköt in bland demonstranterna och dödade massvis av fredliga aktivister. Påföljande morgon mötte stora folkmassor upp vid begravningen av ungdomarna. När begravningståget passerade säkerhetsbyggnaden öppnade regimlojala personer eld på nytt. Och kretsloppet av dödande, begravningar och mer dödande inleddes. Den första fredagen övergick protesterna i en dag av raseri. Enorma begravningar blev ilskna massdemonstrationer som svepte igenom Benghazi och avväpnade säkerhetsstyrkor och satte eld på statens säkerhetsbyggnader. Liknande scener upprepades över hela landet. I staden Zawiya nära Tripoli satte arga folkmassor eld på ett av Gaddafis palats.

Under den följande veckan spred sig demonstrationerna till huvudstaden Tripoli och den strategiskt viktiga industristaden Misrata i nordvästra Libyen. Miljondemonstrationer omringade regimen. Libyska diplomater hoppade av, grupper av arméofficerare gjorde uttalanden som beordrade trupperna att inte lyda order, städer och byar förklarade sig vara för revolutionen och arbetare inom oljeindustrin utlyste en strejk. Den process som hade givit förbluffande segrar i Tunisien och Egypten var återigen igång – små protester som för-

²⁹ ”Wests policy Exposed as ’Mad Dog’ Finds Bite”, *Financial Times*, 21 februari 2011.

³⁰ ”Libya Reaches Out to Multinationals”, *Gulf News*, 2 juni 2007.

³¹ Dan O’Huiginn, ”EU arms sales to Libya: fleshing out the figures”, 25 februari 2011.

³² Gregor Noll och Mariaguiglia Giuffrè, ”EU Migration Control: Made by Gaddafi?”, *Open Democracy*, 25 februari 2011.

³³ Enligt *Economist* tjänade pogromerna ett vidare syfte: ”Under sin vilda framfart mot gästarbetarna skonade den libyska pöbeln araber, inklusive de 750.000 egyptierna. Nu när FN:s sanktioner har upphört har de afrikanska länder som vågade bryta mot flygbojkotten tjänat sitt syfte. De fegare arabiska länderna som undvek Libyen kan kanske bli förlåtna nu under den senaste fanan, en arabisk-afrikansk enhet.” *Economist*, 12 oktober 2000.

vandlades till massdemonstrationer, säkerhetsstyrkor som drevs bort från gatorna, arméenheter som gick över och en avgörande strejkvåg som beseglade regimen öde. Gaddafis son Saif al-Islam framträdde på TV och höll ett förvirrat och osammanhängande tal och gav ”droger, kaffedrickande araber, invandrare och andra utlänningar” skulden för våldet.³⁴ Efter att han hade avslutat sitt tal stormade folkmassorna TV-stationen i Tripoli. Under vilda rykten om att Gaddafi hade flytt samlades ett jublande demonstrationståg på Gröna torget i stadens centrum. Men de överfölls från bakhåll.³⁵ Gaddafi översvämde huvudstaden med sina styrkor och beväpnade sina anhängare. Upproret i Tripoli misslyckades.³⁶

NTC:s uppkomst

Nationella övergångsrådet (NTC) bildades i Benghazi, revolutionens födelseort. Rådet bestod ursprungligen av upprorets ledare, bemärkta personer och domare som man hade förtroende för, befälhavare ur rebellarmén och företrädare för upproriska stammar.³⁷ Rådet växte fram ur upprorets omedelbara behov i staden i öster. Efter regimtruppernas sammanbrott placerade den alla statliga funktioner under folkets kontroll, inklusive fängelser, väpnade styrkor, polisen, domstolar och gränspassagera till Egypten. Rådet organiserade distributionen av livsmedel och pengar och tog hand om tusentals gästarbetares välbefinnande sedan de hade övergivits av sina arbetsgivare. Det startade en TV-station och en radiostation och gav ut sin första revolutionära tidning. Kommittéer bestående av arbetare och chefer tog över nyckelanläggningar såsom elektricitetsstationer, hamnen och flygplatsen. Många observatörer, inklusive journalister från väst, lade märke till rådets effektivitet och energi och den avslappnade atmosfären av ”frihet” i staden. Trots bristen på mat i Benghazi sa stadens fattigaste medborgare att de åt bättre än innan revolutionen.

NTC slog sig ihop med liknande organ som uppstod i andra befriade områden, inklusive städerna i öst såväl som Misrata, bergen i väst och raden av städer väster om Tripoli. På en enda dag upprättade åtta städer sådana kommittéer och förklarade sig vara för revolutionen. Bildandet av NTC öppnade möjligheter att fördjupa revolutionen genom att dra hela landet under folklig kontroll. Men NTC stod inför en omedelbar utmaning. Den tidigare justitieministern Mustafa Abdel-Jalil som hade avgått ur regeringen under upprorets första dagar framträdde i Benghazi och utropade sig själv till ledare för en ”provisorisk regering”. Han samlade tidigare diplomater och andra kring sig och försökte få till stånd en överenskommelse med USA och Europa om att stöda upproret.

Hans uttalande orsakade ursinne från NTC, som omedelbart förkunnade att den provisoriska regeringen inte hade någon legitimitet. Rådet avvisade all utländsk militär intervention utöver åtgärder att frysa regimen tillgångar och stoppa ”legoflygningar”. Det fruktade att väst under täckmantel av att hjälpa till att isolera resterna av den gamla regimen skulle försöka sluta ett avtal bakom ryggen på folket som gjorde revolutionen. NTC i Benghazi klargjorde den 28 februari att det inte ville ha någon utländsk intervention i landet.³⁸ Revolutionärernas militära strategi hade varit att inte be om utländska trupper eller flygstridskrafter från väst, utan att övertyga de trupper som skickats för att krossa dem om att byta sida. I de flesta fall lyckades

³⁴ ”Gaddafi’s son talks of conspiracy”, *Al Jazeera*, 20 februari 2011.

³⁵ Nästan alla som skickade nyheter från det belägrade Tripoli under denna period kände till dödsfall bland vänner och släktingar. Meddelanden från Tripoli talade om stora mängder ungdomar som dödades på gatorna eller jagades in i sina hem och i gränderna. Vittnen anger siffran till mer än 1.000 döda i något som beskrevs som ”mer än en massaker”. Många av de skadade behandlades hemma, eftersom sjukhusen kryllade av ”legosoldater”.

³⁶ ”Terror Quiets Libyan Capital as Rebels Battle in the East”, *New York Times*, 3 mars 2011.

³⁷ ”Defiant Gaddafi confined to Tripoli”, *Al Jazeera*, 27 februari 2011.

³⁸ ”Libya opposition launches council”, *Al Jazeera*, 27 februari 2011.

denna strategi vinna över värnpliktiga i armén, men den verkliga militära styrkan befann sig i de välbeväpnade bataljoner som stod under Gaddafis söners befäl.

Gaddafis kontrarevolution

Trots upprorets omfattning hade Gaddafis regim fortfarande en stark bas som stödde den. Han lyckades mobilisera sina anhängare, dela ut vapen och rensa armén och säkerhetsstyrkorna. Hundratals soldater och officerare liksom viktiga medlemmar i den civila administrationen avrättades. Tusentals civila arresterades och mördades. Gaddafis kontrarevolution betecknade en punkt där det såg ut som om hans regim skulle kunna överleva med hjälp av rå styrka. Offensivens våldsamt tvingade den fredliga rörelsen till ett väpnat uppror. Det var en ojämn strid. Kontrarevolutionens omfattning förkortade den tid revolutionen behövde för att få till stånd ens den mest primitiva militära organisation.

Ett femtontal dagar in i upproret kämpade revolutionen för sitt liv. Den viktigaste prioriteringen för revolutionärerna var att försöka förena de befriade områdena i öst med städerna i väst som var belägrade. Tiden var avgörande. Ungdomar från öst som var beväpnade och eggade av en tro som fötts ur den nästan omöjliga segern över regimens styrkor under upprorets första dagar stormade västerut. Dåligt beväpnade med föga militär träning hamnade de i ett bakhåll utanför Gaddafis fäste Sirte. Revolutionen var nu i fara, inte bara i väster utan också i landets befriade delar i öster. Regimen tog kontroll över de viktigaste huvudvägarna och kunde förflytta sina relativt små men välbeväpnade trupper från stad till stad. Den långa reträtten mot Benghazi påbörjades. När Gaddafis trupperna närmade sig rebellstaden förkunnade han: ”Vi kommer inte att visa någon nåd och inget medlidande med dem”.³⁹ I bergen i väst och i Misrata lyckades rebellerna slå tillbaka regimens första offensiv men till ett högt pris. Regimens främsta mål var fortfarande Benghazi. Gaddafi satsade på att stadens fall skulle innebära ett avgörande nederlag för upproret.

Revolutionerna i Tunisien och Egypten sackade nu efter händelserna i Libyen. För att den libyska revolutionen skulle kunna överleva behövde den omedelbart praktiskt stöd från sina grannar. Det kom verkligen en del förnödenheter och en del vapen från Egypten och Tunisien, men revolutionärerna där hade liten möjlighet att leverera tillräckligt med materiell hjälp. Denna brist öppnade dörren för västs intervention. Ledarna i väst var övertygade om att revolutionen skulle lyckas och de manövrerade för att bromsa den. Revolutionärerna var belägrade och kände att de inte hade något annat val än att utelämnas sig till västs barmhärtighet. Trots NTC:s ståndpunkt att det inte skulle bli någon utländsk inblandning tvingades det be om internationella sanktioner och därefter flygangrepp i ett försök att stoppa Gaddafis offensiv.⁴⁰ De militära motgångarna tvingade NTC att sätta revolutionen i pant till västs intressen. Mustafa Abdel-Jalil gjordes ny till ledare för NTC och den ursprungliga kommitténs karaktär började förändras.

En kapad revolution

Många libyer har hyllat västs roll för att säkra deras seger. Men USA:s, Frankrikes och Storbritanniens aktioner var inte särskilt generösa. Samma länder hade gjort det omöjligt för revolutionen att segra på sina egna villkor. Under upprorets första dagar ställde NTC ett antal enkla krav. Rebellerna bad om internationellt erkännande och tillgång till de miljarder som fanns i regimens beslagtagna tillgångar för att köpa vapen och andra förnödenheter. Väst deklarerade att de inte erkände ”regeringar” utan bara länder, att de vägrade att blockera de så kallade ”legoflygningarna” som förde in förstärkningar till regimen, och de vände sig mot att tillhan-

³⁹ ”Gaddafi tells Benghazi his army is coming tonight”, *Al Arabiya*, 17 mars 2011.

⁴⁰ ”Libyan Rebels Plead For No-Fly-Zone”, *Huffington Post*, 12 mars 2011.

dahålla vapen eftersom de var rädda för att de kunde hamna i händerna på ”terrorister”.⁴¹ Slutligen vägrade de frigöra de beslagtagna tillgångarna av ”juridiska skäl”.⁴²

Istället gav västmakterna NTC ett antal villkor. De krävde att varje framtida libysk regering skulle stå fast vid alla kontrakt som skrivits under av Gaddafis regim.⁴³ Ahmed Jehani, ledare för NTC:s återuppbyggnadsarbete, upprepade detta löfte i augusti 2011. Han sa vid en nyhetskonferens att ”kontrakten om oljefälten är helt okränkbara... Det kommer inte på frågan att upphäva några kontrakt.”⁴⁴ Varje ny libysk regering måste respektera alla ”internationella överenskommelser”, bland andra det bilaterala avtalet med Italien som stoppade utvandringen från länderna söder om Sahara till södra Europa. Rådet utfärdade också ett uttalande som på nytt upprepade dess engagemang i ”antiterrorismen”.⁴⁵ Det nya Libyen skulle bli som det gamla Libyen, bara utan Gaddafi och högre medlemmar av hans regim. Det var ett erbjudande NTC inte kunde säga nej till.

Inbördeskriget och det andra upproret

Man ska inte övervärdera effekterna av NATO:s flygvapenkampanj. Flygplanen pulveriserade förvisso regimens styrkor, men det var kriget på marken som blev avgörande. Huvuddelen av striderna lämnades till beväpnade civila, och när rebellernas offensiv i öst fastnade utanför oljeterminalen Brega flyttades krigets centrum till Misrata och bergen i väster. Bergen i väst är hem för amazigh- (berber-) minoriteten som sedan länge har förtyckts av Gaddafi. Ett genombrott ägde rum på sommaren när amazighrebellerna i bergen i väst erövrade gränsen mot Tunisien. Tusentals libyer som flytt från den hårdare kontrollen i Tripoli och andra städer i väst strömmade över gränsen för att hjälpa till med kampen. Med utländsk hjälp, inklusive ett stort antal rådgivare och specialtrupper från Qatar, blev rebellerna mer organiserade och effektiva.

De blodigaste slagen rasade om kontrollen över Misrata. Denna industristad låg vid den strategiskt viktiga kustvägen mellan huvudstaden och regimens fäste i Sirte. Till skillnad från Benghazi hade Misrata en stor industriarbetarklass som hade sin bas kring ett modernt stålverk. Misratas försvarare ställde om fabriker för att tillverka pansarfordon, och en livsviktig sjöväg från öst förde in vapen och andra förnödenheter, ofta efter att ha tvingats gömma sig från den libyska flottans blockad och NATO-örlogsfartygens bevakning av vapenembargot.⁴⁶ Just innan NATO:s flygangrepp inleddes omringade och besegrade försvararna till sist regimtrupperna.

Segern gav ledningen i Misrata ett enormt inflytande bland rebellerna och den var kritisk mot NTC i Benghazi. Den fördömde de väststödda NTC-ledarna och krävde att den skulle rensa sina led från tidigare regimfigurer. Staden vägrade ta direkta order från Benghazi, och efter Gaddafis fall förkunnade den att den skulle bevara ett halvt oberoende från den nya regeringen i Tripoli.⁴⁷ Trots sin roll under inbördeskriget var styrkorna i Misrata ändå beroende av NATO:s flygvapen för att öppna vägen under offensiven mot regimens trupper.

⁴¹ ”Libyan rebellion has radical Islamist fervor: Benghazi link to Islamic militancy: US Military Documents Reveals”, *Asian Tribune*, 17 mars 2011.

⁴² ”Rebels Fight US for Funds It Seized”, *Wall Street Journal*, 9 april 2011.

⁴³ Så här lyder NTC:s uttalande om utländska kontrakt: ”Rådet konstaterar också att det kommer att infra och respektera alla internationella och regionala avtal som skrivits under av den tidigare libyska regeringen, och betonar sin strävan att se Libyen spela en betydelsefull roll för att upprätta internationell fred och säkerhet.”

⁴⁴ ”Libya to honour all legal oil deals”, *Reuters*, 24 augusti 2011.

⁴⁵ National Transitional Council, ”*Statement of the Transitional National Council on Counter-Terrorism*”, 30 mars 2011.

⁴⁶ ”Libya: perilous voyage to help besieged rebels in Misurata”, *Daily Telegraph*, 11 april 2011.

⁴⁷ ”Misrata rebels defy Libya’s new regime”, *Guardian*, 29 augusti 2011.

Efter huvudstadens fall fick Misrata ett dystrare rykte genom att göra svarta afrikaner till måltavla och anklaga dem för att vara anhängare till regimen.⁴⁸

Den 20 augusti gjorde Tripoli återigen uppror. Denna gång strömmade rebellkämpar in i staden. Enligt nyhetsbyrån Reuters spelade utländska specialstyrkor en nyckelroll under slaget om staden:

Rebellerna var inte ensamma. Brittiska agenter infiltrerade Tripoli och placerade enligt amerikanska och allierade källor ut radioutrustning för att hjälpa till att rikta in flygangreppen och undvika att döda civila. Fransmännen tillhandahöll utbildning och transport av nya vapen. Washington hjälpte under ett sent kritiskt skede till genom att lägga till två extra Predatordrönare över Tripoli, vilket förbättrade NATO:s förmåga att anfälla. Avgörande var också, säger tjänstemän från väst och rebellerna, det hemliga stödet från arabländer som Förenade Arabemiraten och Qatar. Doha gav vapen, militär utbildning och pengar till rebellerna.⁴⁹

Men det var massornas roll som var nyckeln under slutstriden. En NTC-tjänsteman förklarade att datum för slutoffensiven bestämdes av motståndet i huvudstaden: ”Det fanns en allmän plan i Tripoli att de skulle resa sig den dagen genom att ropa ut från moskéerna. Det var inte någon militär plan, ingen officiell plan, det var en folkets plan. Det var folket i Tripoli som gjorde det i samarbete med oss.”⁵⁰ Att massorna framträdde på nytt under slutstriden om huvudstaden var avgörande, eftersom det ännu bara var några få hundra rebeller som var på väg mot den. Folkmassor samlades på Gröna torget, reste barrikader i omgivningen och avväpnade de nu demoraliserade regimtrupperna. Det var bara en fråga om tid innan regimen sista element skulle besegras. Den 20 oktober infångades och avrättades Gaddafi och viktiga medlemmar i hans regim. Hans död betecknade det slutliga sammanbrottet för hans styrkor.

Humanitärt krig och ”mjuk militärmakt”

Västs intervention i Libyen hade ett viktigt mål, att återupprätta ”humanitära interventioner” och dess moderna version av ”mjuk militärmakt” och ”muskulös liberalism”. Denna doktrin utvecklades ursprungligen för att rättfärdiga västs intervention i kriget på Balkan på 1990-talet och följde på misslyckandet att förhindra den fruktansvärda massakern i den bosniska staden Srebrenica. Men den blev ett ideologiskt rättfärdigande av de efterföljande invasionerna av Afghanistan och Irak. Huvudtemat i humanitära interventioner är att västs intressen kan anpassa sig till liberala humanitära värderingar. Denna tanke, som är populär inom delar av vänstern, ersätter massornas aktioner med västtrupper. Men om katastroferna i Irak och Afghanistan avslöjade det bedrägliga i humanitära krig, så var den libyska revolutionens utbrott en möjlighet att återuppliva det. Denna intervention, påstod man, skiljde sig från kriget i Irak och Afghanistan eftersom ropet om hjälp kom från rebellerna själva med stöd från Arabförbundet och underförstått gillande från anti-imperialistiska rörelser som Hizbollah i Libanon.

Daniel Serwer var snabb att plädera för det. Han skrev i den inflytelserika amerikanska tidskriften *Atlantic*: ”En koalition av tjänstvilliga angriper ett arabland; franska stridsplan angriper pansarfordon; amerikanska kryssningsmissiler slår ut luftvärn. För vissa låter det alltför mycket som ett återupplivande av Irak. Men det är det inte. Den riktiga liknelsen är Srebrenica. Det är det internationella samfundet som agerar under internationell lag för att förhindra ett massmord.”⁵¹ Serwer satte ord på den förhärskande känslan om interventionen

⁴⁸ ”Libyan rebel ethnic cleansing and lynching of black people”, *Human Rights Investigation*, 7 juli 2011.

⁴⁹ ”Special report: The secret plan to take Tripoli”, *Reuters*, 6 september 2011.

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ ”The Strikes on Libya: Humanitarian Intervention, Not Imperial Aggression”, *Atlantic*, 19 mars 2011.

på den tiden. Men det fanns en risk. Den amerikanska strategiska tidskriften *Stratfor* konstaterade med viss ironi:

I Europa har doktrinen om ”mjuk makt” blivit en central doktrin. I fallet Libyen var det svårt att hitta en väg till mjuk makt. Sanktioner och straffpredikan skulle troligen inte stoppa Gaddafi, men militära aktioner står i motsättning till mjuk makt. Det som uppstod var en doktrin om mjuk militärmakt. Att införa en flygförbudszon var ett sätt att inleda militära aktioner utan att egentligen skada någon, utom de libyska piloter som lyfte. Det tillfredsställde behovet att skilja mellan Libyen och Irak genom att inte invadera och ockupera Libyen men ändå utsätta Gaddafi för ett förkrossande tryck.

Flygförbuds-zonen visade sig givetvis vara ineffektiv och icke tillämplig, och fransmännen började bomba Gaddafis trupper samma dag. Libyer dog på marken men inga brittiska, franska eller amerikanska soldater. Medan man officiellt förkunnade en flygförbudszon så gjordes denna övergång till en flygkampanj så att säga med tiden utan någon klar tidpunkt för beslut. Det avhöll människorättsaktivister från att uttrycka oron att flygangrepp alltid orsakar oavsiktliga dödsfall eftersom de aldrig är så exakta som man skulle önska. Och det tillät regeringarna att se ut som om de var på väg mot något som jag har kallat en ”fläckfri intervention”.⁵²

Argumenten för och emot en militär intervention delade högerkommentatorer som var nervösa inför framtidsutsikterna av ännu ett krig i ett muslimskt land. Men denna diskussion uppstod också inom vänstern, som fruktade att om Gaddafi lyckades krossa upproret så skulle det ge signaler till de andra diktatorerna som stod inför egna revolutioner. Det var ett populärt och kraftfullt argument, men också ett som bagatelliserade imperialismens avsikter. Gilbert Achcar, en konsekvent motståndare till imperialismen, hävdade att vänstern inte hade något annat val än att stöda en intervention. I en inflytelserik artikel som Achcar skrev för *Znet*, argumenterade han:

Kan någon som påstår sig tillhöra vänstern bara bortse från en folklig rörelses vädjan om skydd, till och med hjälp av de imperialistiska banditpoliserna, när den sorts beskydd de begär inte är av en sort som kan användas för att utöva kontroll över deras land? Med min syn på vad vänster är, absolut inte. Inga verkligt progressiva personer kunde bara bortse från upprorets begäran om beskydd...⁵³

De som stödde en intervention hävdade att Benghazi riskerade att bli ett nytt Srebrenica och eftersom väst inte lyckades hindra den massakern skulle den bli medskyldig till det hot som riktades mot Libyens revolutionära huvudstad. Framställt på detta sätt skulle bara den mest förhärdade person avvisa en sådan intervention. Men det är bara halva historien. Den humanitära intervention som växte fram ur de blodiga Balkankrigen rättfärdigade en långt blodigare invasion av Irak med över en miljon dödade. Under dessa förhållanden blir den moraliska diskussionen en fråga om att räkna antalet döda. Istället måste vi inse hur imperialistländerna kastar sig över dessa möjligheter att rättfärdiga en rad andra krig genom att utnyttja det legitima i humanitära interventioner.

Det finns en mer grundläggande orsak att gå mot en intervention av väst. Västmakterna var plågade av ett utbrott av revolution i två viktiga arabländer och såg nu en möjlighet att åter få in en fot i Nordafrika. Libyen var lockande, inte bara för att säkra oljan utan också för att skapa en ny västvänlig regim mellan de tunisiska och egyptiska revolutionerna. Detta spel verkar ha lönat sig. Den amerikanska tidskriften *Foreign Affairs* tvivlade inte på att det var en viktig seger för USA, men den innehöll också en varning:

⁵² ”Libya: A Premature Victory Celebration”, *Stratfor Global Intelligence*, 30 augusti 2011.

⁵³ Gilbert Achcar, *Libyen – en befogad och nödvändig diskussion ur ett anti-imperialistiskt perspektiv*, på marxistarkiv.se

Den libyske ledaren Muammar al-Gaddafis fall är en betydande utrikespolitisk seger för USA:s president Barack Obama. Genom att fastställa den övergripande strategin och på samma gång låta andra bära bördan av att tillämpa den, så uppnådde Obama-administrationen sitt mål på kort sikt att stoppa Gaddafis grymheter och sitt långsiktiga mål att avlägsna honom från makten. Allt detta genomfördes till blygsamma ekonomiska kostnader utan några amerikanska trupper på marken och absolut inga amerikanska förluster. I egenskap av den första entydiga militära tillämpningen av [FN:s] norm om Ansvar att skydda, så förefaller Gaddafis fullständiga nederlag ge ny vind i seglen åt humanitära interventioner. Men man får vara försiktig och inte dra alltför långtgående lärdomar av de libyska erfarenheterna. Det var ett unikt fall och kommer sannolikt inte att upprepas.⁵⁴

Den ”mjuka militärmakt” som visats upp i Libyen har följder för rörelserna i resten av regionen. Rebellernas seger i Libyen ställde framtidsutsikter av en liknande intervention i Syrien, där delar av den syriska oppositionen nu kräver en ”flygförbudszon”⁵⁵ och utformar sig med NTC som förebild.⁵⁶ Diskussionen om en intervention upprepas inom rörelsen i Syrien, men förhållandena och de inblandade riskerna i Syrien gör det mindre tilltalande för västmakterna. Det är Turkiet som kliver in för att stöda de syriska rebellerna och uttrycka sin ökande regionala tyngd. Upproret i Syrien visar på gränserna för västimperialisms nymvunna självförtroende, samtidigt som NATO:s militära framgångar dämpas av uppkomsten av nya spänningar i Libyen efter Gaddafi.

Libyens nya röda linjer

Det pågår nu en kamp om inriktningen för det nya Libyen. Efter Gaddafiregimens fall vände sig NTC:s väststödda ledare mot sin tidigare allierade och varnade för att rebellernas led är fulla av islamister som ”betalas av Qatar”. Dessa ettriga varningar om ett omedelbart förestående islamistiskt maktövertagande och en ”talibanisering” av Libyen snuddar bara vid de islamistiska rörelsernas motsägelsefulla karaktär. Islamisterna kan visa ursinne mot tyranniska regimer och mot de västmakter som stöder dem, men de försöker också bygga upp stabila kapitalistiska ekonomier. Islamisterna vill hålla tillbaka och styra bort revolutionen från alla grundläggande sociala förändringar och omvandla Libyen till en stat med Turkiet som förebild.⁵⁷ LIFG:s ”terroristiska” strategi på 1990-talet formades utifrån den regim som den ställdes inför på den tiden. När det folkliga upproret väl bröt ut så kastade sig islamisterna, i synnerhet i öster, in i kampen jämsides med personer som inte delade deras ideologi.⁵⁸

För NTC ska det nya Libyen vara som det gamla Libyen, bara med skillnaden att en liten krets kring Gaddafi har avlägsnats och löften om val någon gång i framtiden. När det andra upproret bröt ut i Tripoli ansträngde sig NTC för att säkerställa att den gamla regimens ämbetsmän skulle bli kvar på sina poster.⁵⁹ När de väststödda NTC-ledarna försökte hålla borta många rebellfraktioner från poster i den nya regeringen, inklusive företrädare för amazigherna, fördömde i sin tur viktiga islamistiska ledare som schejk Sallabi NTC:s ledare för att ”stjäla revolutionen”. För många rebeller var uppenbarligen alliansen med väst en bekvämlighetsallians. När västmakterna nu försöker styra sammansättningen av den nya regeringen har talet om ”lojalist och rebell” ersatts av prat om ”sekulär mot islamistisk”.⁶⁰

Västs intervention under kriget hade två mål. Det första var att skynda på regimens fall och säkra en central roll för sig själv i Nordafrika. Det andra var att återupprätta doktrinen om

⁵⁴ Patrick Stewart, ”Libya and the future of humanitarian intervention”, *Foreign Affairs*, 26 augusti 2011.

⁵⁵ ”Syria protesters reportedly demand ’no fly’ zone”, *Los Angeles Times*, 28 oktober 2011.

⁵⁶ ”Q&A: Syrian opposition alliance”, *BBC*, 16 november 2011.

⁵⁷ ”Libyan cleric announces new party line of ’moderate’ Islamic democracy”, *Daily Telegraph*, 10 november 2011.

⁵⁸ ”Diverse character in city Qaddafi calls Islamist”, *New York Times*, 7 mars 2011.

⁵⁹ ”Special report: The secret plan to take Tripoli”, *Reuters*, 6 september 2011.

⁶⁰ ”Islamist take aim at Libya rebels’ secular leaders”, *Los Angeles Times*, 13 september 2011.

humanitära interventioner efter katastroferna i Irak och Afghanistan. Det är tydligt att de i viss mån har uppnått båda målen. Men deras fotfäste i Libyen är långtifrån säkert. Revolutionen har släppt loss krafter i form av tungt beväpnade civilpersoner som NTC har svårt att kontrollera. I och med att väst inte har några ”kängor på marken” så måste de lita till sina allierade i NTC för att säkra sin seger. Det visar sig vara en svårare uppgift än att släppa bomber. NTC:s uppbackare i väst delar inte de folkliga förväntningar som uppstod ur upproret.

Det är svårt att bedöma vilken reaktionen kommer att bli på ett program av nyliberala reformer som föreslås av NTC-regeringen, eller en kampanj för att avvärja miliserna som spelade en central roll under inbördeskriget. Men det är ingen tvekan om att de kommer att vara impopulära. Revolutionen i Libyen är långtifrån över, det andra upproret i Tripoli förde tillbaka massorna på gatorna och efter regimens fall gick libyska oljearbetare i strejk för att kräva att regimens företagsledning ska avlägsnas – väldigt likt de strejker som har uppslukat Egypten efter Mubaraks fall. Revolutionerna i arabvärlden befinner sig fortfarande i sina första trevande stadier, men de har släppt loss krafter för förändring som kommer att bli svår att kontrollera.

Den libyska revolutionen har tagit en annan väg än revolutionerna i Tunisien och Egypten men det finns en del anmärkningsvärda likheter. Resultaten av alla dessa revolutioner har blivit långt mindre än förväntningarna. Egyptierna har upptäckt att de nya militära härskarna är fast beslutna att behålla den gamla regimens strukturer och är angelägna att hålla kvar vid mycket av politiken – inklusive de hatade undantagslagarna och nyliberalismen. Det har skett en påtaglig fördjupning av revolutionen i Egypten men det finns också tecken på liknande stämningar i Libyen (oljearbetarnas strejk är ett exempel på det). Egypten och revolutionens utveckling där är nyckeln till framtiden för Libyens revolution. Spänningarna mellan NTC och de beväpnade civilpersonerna i Libyen är en del av detta dilemma, imperialismens vidare mål en annan. När verkligheten i Libyen efter Gaddafi visar sig kommer man på nytt att ställa frågan om för vilka revolutionen genomfördes.

(Översättning från engelska, Göran Källqvist.)